

KALMÁR MAGDA BÁRÁNYKÁI

GOBBY FEHÉR GYULA

Nézegetem Kalmár Magda báránykáját. Nem, nem betlehemi bárányok ők, egy hatalmas korszó oldalán legelésznek, kerekded testük, fitos orruk felém fordul, attól tartok, bégetve leugrálnak a korszó oldaláról, kezembe kell gyűjtenem őket, tele lesz velük a szoba, legelészni kezdenek a szőnyegen, elbújnak a karosszékek mögé, meg sem találom őket, ezeket a karosszékeket olyan nehéz elmozdítani, porszívózás közben is kínlódnunk velük, és ezek a fehér báránykák olyan picik, olyan ügyesek, ki tudja, hova fészkelnek be. Kalmár Magda korszója tulajdonképpen falu. A juhszél mögött sorakoznak szép rendetlen összevisszaságban a házak, a házak között a templom, ahol most éppen karácsonyra készülődnek, a gyerekek már biztosan betanulták a betlehemes játékot, a gazdaasszonyok most készítik számukra az ajándékokat, és a falu tornyából hallom a picinyke kerámiaharang csengő, csilingelő hangját, nekem is szól, mindenkit figyelmeztet, múlik az idő, tessék vigyázni, nemsokára itt a karácsony, ideje befejezni a munkát, a családra kell gondolni, az ajándékokra, örülni lehet. Az egész falut elárasztja az öröm, ez az öröm látszik a korszón, ezt az örömet gyúrta bele a művészno izmos keze, ez az öröm a jól végzett munka öröme, az alkotás öröme, a szépségé, amely mindannyiunké, a világ iránt érzett szereteté, amely rögtön a sajátunkká válik, elég egy kicsit figyelni a korszóra épített falut, ezt az igazi mesevilágot, az önmagába forduló történet véglegességét. Kalmár Magda korszója egy teljes világ. Hófehérre zománcozott világ, olyan tiszta, hogy az ember irigy lesz rá, hiszen saját világa ilyen tiszta, ilyen tökéletes, ilyen kerekded sose nem lehet. Ez a világ csodálatra méltó mese, olyan zárt és befejezett, mint egy tökéletes vers, egy érdekes novella, egy egész regény, vagy mint egy Illyés Gyula által elmesélt magyar népmese. Kalmár Magda korszója olyan mély, mint az emberiség múltja. Az embert

szédülés fogja el, ha beletekint. De csak nézni szabad, érinteni nem, mert süt belőle a kemence melege, és az agyag, amely szétfolyik és mulandó, ebben az égésben örökké vált, ez a korszó már nemcsak a múltat, a jövőt is magában hordozza, éppen ezért kell rá vigyázni, jobban kell óvni, mint a hímes tojást, mert az emberiség jövője is benne van, ennek a korszónak sorsa van, élete, mint minden élő planétának a világmindenségben. Kalmár Magda korszója a világegyetem. Az ember büszkén és megrendülten állhat csak előtte, mert ez a korszó szembeszállt a halállal, és győzött. A művészet győzött ebben a korszóban, a félelmetes bizonytalanságot, az emberi félelmeket bizonyossággá változtatta, az akaratunkon kívüli véletleneket örök renddé változtatta, a felfoghatatlant művészetével megfoghatóvá tette. Ezek a bárányok örömet hoztak nekem. Ez a korszó az egész emberiségé. Ezzel a korszóval egy keramikus megváltott bennünket.

1995. december 23.

KALMÁR FERENC SZATÍRJA

Itt áll egy szatír mögöttem, és néha beleleskel a szövegembe. Nekem úgy tűnik, néha röhög is rajta, de ez nem bánt, jobb ha az olvasó nevet az íráson, mintha unatkozva elfordulna tőle. Ez a szatír egy elég vastag körtefából van, az ág egy éppen apróbb karokra bomló részből, és mind a fülei, mind pedig a szakálla természetesek, a művész még csak nem is faragott rajtuk, csupán befestette őket, élénk kék színűek, ahogy az egy szatírhoz illik is, hiszen a mitológiából tudjuk, hogy a szatír az féktelenül jókedvű, duhaj, buja érzékiségű és borkedvelő lény. Nos, borral még nem itattam soha, ezt a tulajdonságát nem ismerem, de az biztos, hogy megalkotója, Kalmár Ferenc, a szobrász csupán a fülét készítette el különálló fadarabokból, a szemét pedig fagolyóvá esztergálta, és olyan tarkára festette, amilyenre csak tudta, a szatír maga egyetlen darabból van, úgy ahogy a természet megalkotta, egy fa göcsörtös éjszakai laknak benne, és magával hozta mindazt, amit életében a kertben látott, az összes gyermekes csinyt, amit a szomszédság gyermekei elkövettek, és az összes szerelmes csókot, ami tavaszi éjszakákon elcsattant a kertbe osonó szerelmesek között. Kalmár Ferencet, a szobrászt mindig azért csodáltam, mert ugyanazt a lehetetlenséget vállalta magára, amit én magam is. Én szavakból próbálok történeteket, igazságokat, érzelmeket kifaragni, ő lám, egy körtefa ágának a darabjából készített olyan szobrot, amely hatással van az emberre, elnézegetheti, megszeretheti, beszélgethet vele. Ettől több munka csak abban a vaslepkében van, amely a telefonasztalkánkon áll, olyan mintha abban a percben föl akarna röpenni, el akar szállni, lebegni akar a lassan tavasziasra

forduló levegőben, pedig kemény és barna vas a teste, olyan nehéz, ha véletlenül megmozdítom, hogy nyögök bele, pedig úgy látszik, csupa csipke a szárnya, vidáman figyel rézgolyó szeme. A szobrászat csodája valósult meg benne, a nehéz anyag vált könnyűvé, a matéria vált szellemmé. Már attól tartok, ez a szatír itt a hátam mögött szatíraíróvá képez engem. Pedig isten látja lelkemet, nincs epe, sem méreg ártatlan pennámban, és a szatírának ostorát csak „az ellen fordítom, aki kacajt érdemel”. Ahogy Kármán József írta egykor. Viszont ahogy római ősrünk, Decimus Junius Juvenalis írta körülbelül éppen 1900 évvel ezelőtt, mikor szenvedélyesen ostromolta Róma erkölcsi züllöttségét: „Nehéz szatírárt nem írni . . .” Igaz, kissé hencegve hozzátette: „. . . de szatírárt írni még nehezebb”. Nos, Kalmár Ferenc szatírja ilyen gondolatokat sugall nekem, és ha néha pásztorsípomon kissé szatirikusabb dal kel életre, gondoljanak rá, ez a szatír is valamiképpen hatott rám.

1996. február 27.

LÁTOGATÁS HUPKÓNÁL

A múlt héten Hupkó Istvánnál jártam Szabadkán. Hupkó István az az építészmérnök, aki 1967 óta, mióta befejezte az egyetemet, főleg díszlettervezéssel foglalkozik. Lemondott a sokkal nagyobb kereseti lehetőségeket kínáló mesterségéről, lemondott a sokkal nyugodtabb életről, lemondott sok mindenről, mert elkötelezte magát egy soha kellőképpen elismert, soha kellőképpen meg nem jutalmazott művészet mellett: a díszlettervezés mellett. A díszlettervező a kívülálló számára mindig a szövegíró és a rendező függvénye, soha senki sem tekinti önálló, úgynevezett *igazi* művésznek, és akármennyit is hozzáad saját lelkéből, tehetségéből, kreativitásából a megszülető előadáshoz, filmhez, tévéjátékhoz vagy akár nyilvános manifesztációhoz, ezt meg nem jutalmazhatja soha senki, mindig a háttérben marad, ebbe vagy eleve belenyugszik, vagy megszökik a művészetből. Higgyék el, vannak ilyen áldozatai a csoportmunkának. A színházban a sűgőt a közönség nem is ismeri. De ha nincs jó sűgő, a színészek ki sem jutnak a színpadra. A díszlettervező művészet is ilyen háttérművészet. Bár, ha igazából meg akarnám nevezni, alapot adó művészetnek nevezném. Hupkó István volt az, aki első előadott színdarabom, *A budaiak szabadsága* című tragédia díszletét tervezte. A darab Buda várában történik, és a rendező, Virágh Mihály egész csatákat, *igazi* kardozást, támadást és várostromot vitt benne színpadra, és a deszkákon valóban egy komoly vár jelent meg, terméskövek darabjai látszottak, a vívók a várfalakon ugráltak, vívtak és meghaltak, másztak és lezuhantak, *igazi* középkori csatát láthattunk. És akkor jött egy szerelmi jelenet, hátulról bekapcsoltak két reflektort, és a

vár eltűnt a színpadról, kiderült, hogy a terméskő várfalak átlátszó dróthálóból vannak, amely átvilágítva semmivé foszlik, a hős és a hősnő magukra maradván, intim környezetben beszélgettek a mögöttük eltűnő világban. Ezt a csodát kevesen tudták volna produkálni. Hupkó István tudta. Ő volt első tévéjátékomnak, a *Fekete glóbusz*nak is a díszlettervezője. De a több mint száz színházi előadás mellett, a több mint húsz film és tévéjáték díszlete mellett Hupkó még festő is, a vajdasági színházak építőmestere is, a valamivel több mint húsz éve megalakult Újvidéki Művészeti Akadémia rendezői szakának egyik tanára is. Mondtam is neki Szabadkán, hogy csak azt kívánom, élete úgy ragyogjon a művészetben, ahogy *A budaiak szabadságában* a várfalak ragyogtak, ne a háttérvilágítás kapcsolódjon be, hanem az igazi fény, amely egy munkáséletet világít meg, amely lehetővé teszi, hogy egy ember teljes munkája, annak minden értéke előtérbe kerüljön, hogy a mellette élők is fölismerjék és valódi értékét is megismerjék, mert sokan vannak, akik csak a tréfás kedvű, játékos Hupkót látják, és nem képesek fölfogni, hogy jelenünk egyik nyomot hagyó művészeivel, a díszlettervezés (harmincévi munka után már kimondható) klasszikusával élnek, dolgoznak, játszanak együtt. Majd nézzék meg a róla szóló műsort. Sok minden nem fért bele, de azért hatalmas lelkének egy kicsiny része ott ragyog a vajdasági nézők ezrei előtt.

1995. december 12.